



2. POLITICKÉ ROZHODOVÁNÍ

Úvod

- Ve skutečném světě při tvorbě reálných politik neexistuje sociální plánovač, který by se snažil maximalizovat užitek všech zúčastněných.
- Namísto něj existuje politický mechanismus, který musí ve světě nedokonalých informací vybalancovat konfliktní zájmy.

Rozhodovací proces

Různé skupiny občanů mají různé preference ohledně politik → existují konflikty názorů ohledně konkrétní podoby hospodářské politiky → musí existovat nějaký mechanismus pro výběr politiky.

Veřejná volba = mechanismus pro agregaci individuálních preferencí do jedné kolektivní politiky. Nikoliv ve smyslu technické agregace preferencí, ale ve smyslu politického rozhodování.



Veřejná volba

Veřejná volba (public choice) = disciplína, která se zabývá studiem mechanismů kolektivní volby pomocí nástrojů ekonomické analýzy

Reference: D.C.Mueller (2003): Public Choice. Cambridge University Press

Aplikace: Voličská podpora a podíl na moci u politických stran

Znamená více voličů pro politickou stranu větší podíl na vládnutí (rozhodování)?

- Obvykle ano v systému dvou politických stran
- Ne nutně v systému více politických stran.
- Příklad: 3 politické strany. Volební výsledek: A: 45%; B: 30%; C: 25% → Které strany utvoří vládní koalici?

Aplikace: Výsledky parlamentních voleb ČR (%)

	2013	2010	2006	2002	1998
ČSSD	20,5	22,1	32,3	30,2	32,3
ODS	7,7	20,2	35,4	24,5	27,7
TOP 09	12,0	16,7	X	X	X
VV	X	10,9	X	X	X
KSČM	14,9	11,3	12,8	18,5	11,0
KDU	6,8	X	7,2	X	9,0
SZ	3,2	X	6,3	X	X
US(+KDU ⁰²)	X	X	X	14,2	8,6
ANO	18,7	X	X	X	X
Úsvit	6,9	X	X	X	X

Legenda: Procentuální výsledky politických stran ve volbách. Červeně vyznačeny strany, které zformulovaly vládu.



2.1. VÝBĚR ROZHODOVACÍHO MECHANISMU

Proč existuje stát?

- Alokační motivy (výhody kooperace, veřejné statky, externality, transakční náklady)
- Redistribuční motivy (pojištění, spravedlnost, priority, společné hodnoty)

Typy státních administrativ

- Totalitní, diktátorský, všekontrolující stát
- Stát v tržní ekonomice (které funkce ponechat trhu a které poskytovat kolektivně?)
- Státní aparát slouží klientelistickým a korupčním zájmům → privatizace funkcí státu
- Rozpad státu a jeho funkcí

Vláda práva

- Zásada, že vládnout má právo (pravidla)
- Stanovuje rámec v němž se uskutečňuje veškeré jednání nebo chování

Ústava

Funkce:

- 1) Vymezit základní svobody
- 2) Limitovat vládní moc
- 3) Regulovat tvorbu politik

„Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“ Ústava ČR



Ústava: Regulace politik

- Zákony stanovuje Parlament
- Dodržování zákonů hlídají Soudy
- Fiskální politiku provádí Vláda
- Monetární politiku provádí ČNB

Kontrolní a vyrovnávací mechanismy

- Rozdělení moci (výkonná, zákonodárná, soudní)
→ bránění koncentrace a zneužití moci
- Kontrolní a vyrovnávací mechanismy fungují oběma směry (brání zneužití moci ale současně blokuje její efektivní použití)

Kooperace a rozhodování

Avšak ne všichni jednotlivci budou mít ze vzájemné spolupráce stejný prospěch v každé variantě spolupráce, proto bude klíčové, jakým způsobem bude rozhodováno o pravidlech spolupráce.

Jak probíhá rozhodování?

- jednomyslně (ve velmi malých skupinách)
- majoritně (ve větších skupinách – **přímá demokracie**)
- zastupitelsky (a majoritně) (ve velkých skupinách – **zastupitelská demokracie**)

Dosahování konsenzu ve větších skupinách sebou nese významné náklady!

Jak velká většina je potřeba k přijetí rozhodnutí?

- méně než prostá většina vede k potenciálně nekonzistentnímu hlasování
- prostá většina obvykle vede k vyhovujícímu poměru nákladů a výnosů při dosahování rozhodnutí
- Větší než prostá majorita se potom používá k velmi významným (konstituálním) záležitostem
- Větší než prostá většina konzervuje status quo

Ústava ČR: „Politické rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním.“



2.2. PŘÍMÁ DEMOKRACIE



Hlasovací pravidla

1. Kdo může hlasovat?
2. O čem se bude hlasovat?
3. Kdy bude návrh přijat?

#1: Kdo může hlasovat?

- Kdo nemůže (děti, budoucí generace) → zadlužování na úkor budoucích generací?
- Všeobecné volební právo → vyšší podpora přerozdělovacích politik?

#2: O čem se bude hlasovat?

- Principy nastavování agendy, o které se bude hlasovat mohou mít významné dopady na konečný výsledek hlasování
- Konkrétně je pak významné pořadí hlasování, pravidla pro schválení návrhu a možnost opakovaného hlasování.

Condorcetův paradox (cyklení)

Volič	Preferovaná politika
A	$\pi_1 > \pi_2 > \pi_3$
B	$\pi_2 > \pi_3 > \pi_1$
C	$\pi_3 > \pi_1 > \pi_2$

Majoritní hlasování: V párovém hlasování π_1 porazí π_2 , π_2 porazí π_3 a π_3 porazí π_1 .

Důsledky: Majoritní hlasování vede k nejednoznačnému výsledku.

Princip: Pokud používáme majoritní hlasování, ve kterém je vítěz prvního párového hlasování nasazen proti tomu zbývajcímu, potom pořadí hlasování určí celkového vítěze

Aplikace: hlasování o daních

	A	B	C
Chudší	20%	18%	17%
Střední	20%	18%	21%
Bohatí	20%	24%	22%

Zdroj: J. Stiglitz: Economics of the Public Sector

#3: Kdy bude návrh přijat?

- Jak velkou většinu potřebujeme ke schválení?
- Čím větší je potřebná většina ke schválení, tím obtížnější je přijmout návrh
- Podmínka jednomyslného schválení velmi ztěžuje možnost přijetí návrhu (politiky)
- Aplikace: Většinový x poměrný volební systém
→ který kandidát bude zvolen

Nejednoznačnost majoritního hlasování - cyklení

- V důsledku Condorcetova paradoxu může docházet k nestabilitě většinového hlasování → vždy se může zformovat nová koalice, která zvrátí původní rozhodnutí.
- Řešení paradoxu:
 - a) zvýšení považované většiny
 - b) teorém mediánového voliče

Teorém mediánového voliče (MV)

Teorém mediánového voliče uvaluje **restrikce na preference** voličů a vede tak k jednoznačnému výsledku většinového hlasování – Black (1948)

Stanovuje, že za daných předpokladů většinové hlasování vede ke stabilní rovnováze, kdy vybranou politikou je ta, kterou preferuje **mediánový volič**.

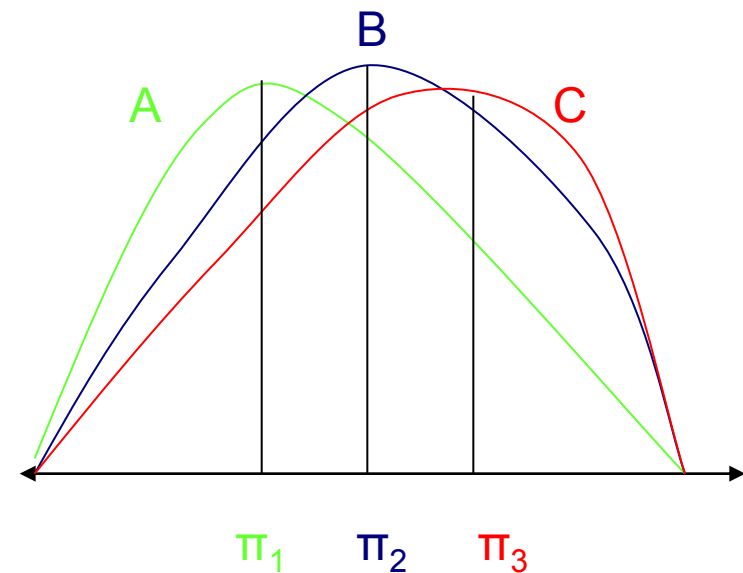
Předpoklady modelu MV

- 1) Preference voličů jsou definovány v rámci jedné dimenze - jsou **jednorozměrné**
- 2) Preference každého voliče jsou v rámci této dimenze **jednovrcholové**

Mediánový volič

- Pokud jsou preference voličů v rámci jedné dimenze, mediánový volič (tj. volič se stejným počtem voličů na obou stranách; B) nemůže prohrát ve většinovém hlasování.

Rozložení preferencí:



Teorém mediánového voliče

Volič	Preferovaná politika
A	$\pi_1 > \pi_2 > \pi_3$
B	$\pi_2 > \pi_3 > \pi_1$
C	$\pi_3 > \pi_2 > \pi_1$

Majoritní hlasování: V párovém hlasování π_2 nemůže prohrát.

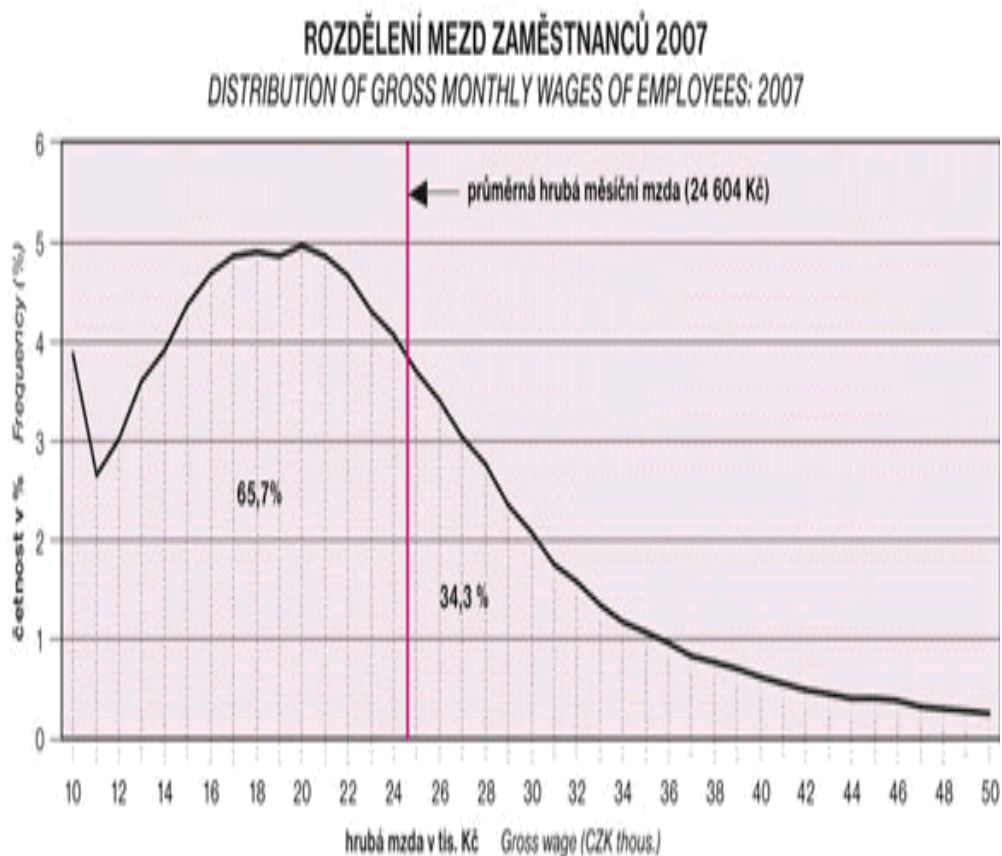
Důsledky: Majoritní hlasování vede při jednovrcholových preferencích voličů k jednoznačnému výsledku.

Princip: Pokud používáme majoritní hlasování, ve kterém je vítěz prvního párového hlasování nasazen proti tomu zbývajcímu, potom při jednovrcholových preferencích π_2 nemůže prohrát.

Význam teorému MV

- **Jednoduchý** model pro politicko-ekonomickou analýzu → jednoznačné a silné závěry
- **Řeší problém cyklení** → v Condorcetově paradoxu jsou preference voličů dvouvrcholové
- **Limity modelu:** jediné téma agendy, jednovrcholové preference → složitost politické agendy, racionalita voličů

Aplikace: Teorém MV a rozdělení mezd



Otázka:

Pokud by se v referendu hlasovalo o zavedení daně z příjmů od jaké výše by bylo aplikováno ?



2.3. ZASTUPITELSKÁ DEMOKRACIE

Zastupitelská demokracie

Přímá demokracie funguje pouze v malých skupinách nebo ve výjimečných případech (volby, referenda).

Pro běžné každodenní rozhodování o veřejných záležitostech by náklady na její provádění byly prohibitivní.

Proto v každém systému s velkým počtem voličů se demokracie stává **zastupitelskou** (reprezentativní).

→ je nutné zvolit zástupce

→ „Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.“ Ústava ČR, čl. 2

Zastupitelská demokracie

Pokud mají zastupitelé stejné preference jako voliči → není problém (pokud by měli všichni stejné preference, stačil by 1 zastupitel)

Pokud zastupitelé nemají stejné preference jako voliči → vzniká problém **správce a pána**.

Zastupitelská demokracie jako aplikace problému pán-správce

- Pokud je počet občanů příliš velký → každá pozice nemůže být zastoupena v legislativním procesu
- Rozdíl mezi přímou a zastupitelskou demokracií → v zastupitelské demokracii voliči nějakým mechanismem vybírají správce (poslance), kteří nemají ohledně politik stejné preference jako oni

Delegace autority

- Voliči **delegují** rozhodování o politikách na zástupce.
- Zda zástupci zvolí politiky, které voliči preferují, závisí na **preferencích** zástupců a **pobídkách**, které jim voliči dají.
- Klíčovou roli v tomto problému pán-správce hrají **nedokonalé informace**

Dvouúrovňové rozhodování

- 1) Voliči zvolí zástupce
- 2) Zástupci zvolí politiku

Na obou úrovních se uplatňuje princip přímé demokracie, ale obě úrovně jsou vzájemně propojeny → voliči volí zástupce s ohledem na to, jaké politiky budou prosazovat a zástupci volí politiky s ohledem na další všeobecné volby.



2.4. SYSTÉMY DVOU POLITICKÝCH STRAN

Systemy dvou politických stran

Nejvíce studovaný model zastupitelské demokracie je systém **dvou politických stran**.

Předpoklady modelu:

Existuje **jednokomorový** parlamentní systém.

Politické strany jsou **oportunistické**, tj. zajímají se pouze o výhody spojené s vítězstvím ve volbách (moc, úřady, výhody, peníze).

Hlasování voličů je **deterministické**, tj. strany znají rozložení voličských preferencí, takže vědí s jistotou, jak se změna jejich volebního programu promítne do počtu volebních hlasů.

Mediánový volič a sblížování politik v zastupitelské demokracii

- Hotelling (1929), Downs (1957)
- Systém dvou politických stran
- Předpokládáme rozdělení preferencí jednotlivých voličů v souladu s teorémem mediánového voliče
- Rozložení preferencí je známo dopředu jak voličům tak kandidátům, všichni voliči volí, strany jsou oportunistické → *„...parties formulate policies in order to win elections rather than win elections in order to formulate policies.“ Downs (1957)*

Mediánový volič a sblížování politik (1)

Legenda:

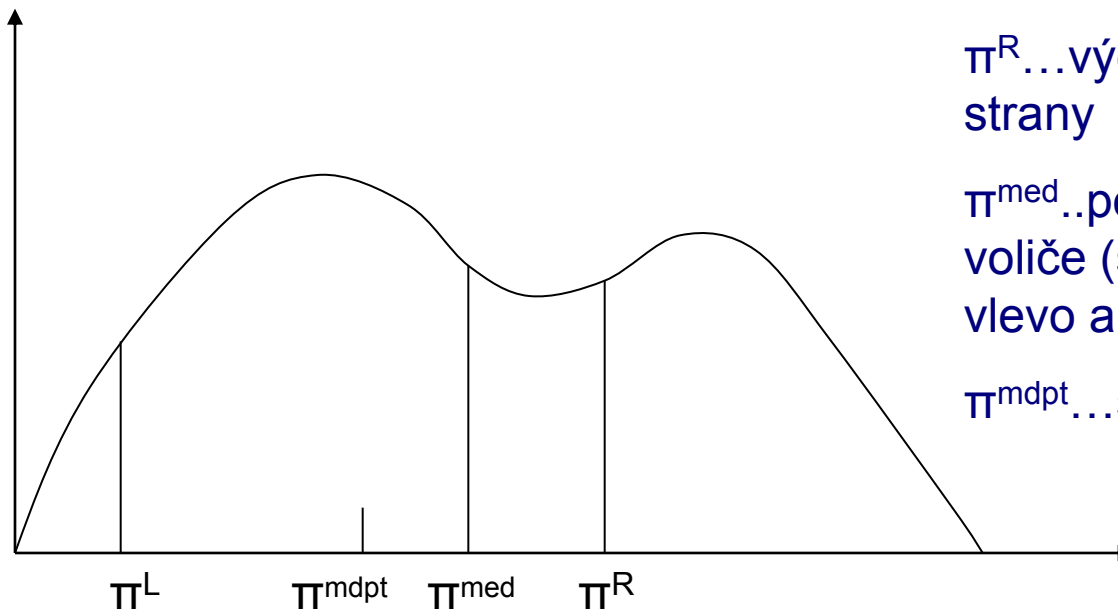
π^L ...výchozí pozice levicové strany

π^R ...výchozí pozice pravicové strany

π^{med} ...pozice mediánového voliče (stejný počet voličů vlevo a vpravo)

π^{mdpt} ...střed mezi π^L a π^R

Počet voličů



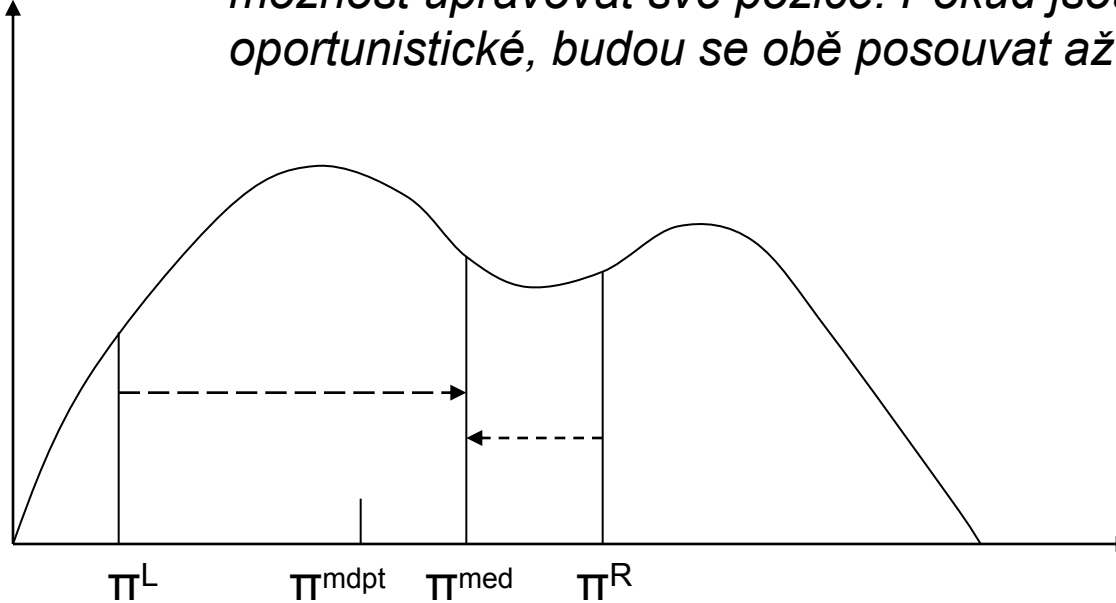
Preferovaná a
skutečná politika

Mediánový volič a sblížování politik (2)

1) Při výchozí pozici stran vyhrává volby pravicový politik π^R , protože se k němu přikloní více voličů (všichni napravo od π^{mdpt})

Počet voličů

2) To ovšem není rovnovážný stav, pokud mají politické strany možnost upravovat své pozice. Pokud jsou strany čistě oportunistické, budou se obě posouvat až na pozici π^{med}



Preferovaná a skutečná politika

Hlavní závěr modelu

Za daných předpokladů by mělo docházet ke **sbližování programu** obou politických stran směrem k pozici mediánového voliče (střed politického spektra).

Problémy modelu

Lhostejnost voličů → pokud jsou pozice stran příliš blízko u sebe, voliči se mohou rozhodnout vůbec se voleb nezúčastnit

Odcizení → voliči se přestanou identifikovat s politickou stranou, která se jim příliš vzdálila

Vícedimenzionální rozhodování → politika neprobíhá v jedné dimenzi, ale řeší současně více otázek

Deterministické hlasování → realističtější je pravděpodobnostní hlasování



Literatura

A. Drazen: **Chapter 3:** Decisionmaking
Mechanism. ss. 60 – 82.